

Ontremd en overmoedig

Middelengebruik en agressief gedrag in het uitgaanscircuit

Het uitgaansleven is economisch van groot belang. Vanwege de sociale functie en de mogelijkheid tot recreatie [1] is het bovendien één van de belangrijkste elementen in het leven van jonge mensen. Helaas gaat uitgaan soms ook gepaard met agressief gedrag ¹. Steeds vaker zijn gemeenten, politie en de horecabranche op zoek naar maatregelen om agressie te voorkomen en er mee om te gaan. Zij geven dikwijls aan dat (combigebruik van) middelen ² de voornaamste oorzaak van agressief gedrag is. Door het gebruik van middelen (al dan niet gecombineerd) tijdens het uitgaan ontstaan risico's voor zowel de gezondheid als voor de veiligheid van de gebruiker en zijn omgeving.

Wat is er bekend over de risicofactoren voor agressie? Is een bepaald middel de boosdoener? Of juist combigebruik? Welke maatregelen kunnen genomen worden om middelengerelateerde agressie te voorkomen of te beperken?

Deze vragen liggen op het snijvlak van gezondheid en veiligheid. In deze infosheet, gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek en praktijk, zetten het Trimbos-instituut en het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid gezamenlijk feiten op een rij. Daarnaast staat een aantal mogelijke interventies beschreven die betrokken partijen zouden kunnen inzetten.

Cijfers over agressief gedrag en middelengebruik in het uitgaanscircuit

Exacte en betrouwbare gegevens over de aard, omvang en spreiding van agressief gedrag in het uitgaanscircuit zijn niet voorhanden. Uit onderzoek onder uitgaande jongeren blijkt wel dat ruim 80% van de jongeren tijdens het uitgaan agressief gedrag heeft gezien en dat ongeveer 20% van de jongeren als dader of slachtoffer te maken krijgt met agressief gedrag. Agressief gedrag speelt zich meestal af op straat, onder andere omdat daar minder controle is [3].

Middelengebruik in het uitgaanscircuit komt vaak voor. Er is onderscheid te maken tussen verdovende (alcohol, GHB) en oppeppende (cocaïne, XTC) middelen. Een combinatie zou kunnen resulteren in het versterken of verzwakken van de effecten van de afzonderlijke middelen of in nieuwe effecten [4].

De effecten en risico's variëren per combinatie en laten zich moeilijk voorspellen. In het algemeen geldt dat wanneer stimulerende middelen gecombineerd worden, ze elkaars stimulerende werking versterken. Het risico op gezondheidsschade wordt daarmee ook groter [5].

1 In deze infoheet hanteren we de volgende definitie van agressief gedrag: iedere vorm van gedrag met de doelstelling een ander levend wezen schade toe te brengen of te verwonden. Agressief gedrag kan zowel fysiek (slaan, schoppen) als niet-fysiek (schelden, provocerend gedrag) zijn. [2]

2 Onder middelen verstaan wij alcohol, soft- en harddrugs.

Bij een combinatie van verdovende middelen wordt de dempende werking van deze middelen versterkt. De kans op ademhalings- en hartritmestoornissen neemt toe. De effecten van een combinatie van stimulerende en verdovende middelen kunnen verschillend zijn. De werking van de afzonderlijke middelen kan zowel versterkt als afgezwakt worden. Hoewel iemand ook onbewust kan combineren, kan het versterken of verzwakken van de (ongewenste) effecten van het andere middel reden zijn voor het gebruik van meerdere middelen [6]. Vaak wordt impulsief gecombineerd [4].

Bijna alle jongeren in het uitgaanscircuit drinken alcohol. Eenderde hiervan drinkt gemiddeld meer dan tien glazen alcohol per avond. Dit kan aangemerkt worden als excessief drinkgedrag. 21% gebruikt drugs, waarvan cannabis en XTC de meest gebruikte zijn [3]. Combigebruik van alcohol en cocaïne wordt vaker gezien bij personen die een dance-evenement bezoeken [6].

Welk middel is de boosdoener?

Een Nederlandse studie laat zien dat bijna driekwart van de daders op het moment van agressief gedrag in het uitgaanscircuit onder invloed is van middelen. Hierbij gaat het in 86% van de gevallen om alcohol en in 14% om een combinatie van alcohol en drugs. Van de slachtoffers heeft 64% middelen gebruikt en is de verhouding tussen alcohol- en combigebruik dezelfde als bij de daders [3]. Hoewel de percentages over het voorkomen van middelengebruik bij agressief gedrag variëren, is er op individueel niveau wel overtuigend bewijs dat alcohol een relatie heeft met agressief gedrag [7]. Alcohol verstoort een breed scala aan processen die betrokken zijn bij het reguleren van gedrag [8], waaronder o.a. het verlagen van het bewustzijn van zichzelf en de omgeving, waardoor men zich ook minder bewust is van de gedragsregels in een situatie. Daarnaast verstoort het de informatieverwerking die nodig is om de meest adequate en sociale reactie te kiezen in een bepaalde situatie. Het is zeer waarschijnlijk dat bij impulsief agressief gedrag alcoholgebruik in het spel is [2;2;6].

Het gebruik van een stimulerend middel, zoals cocaïne of amfetamine, kan tot agressief gedrag leiden. Gebruik van deze middelen kan leiden tot o.a. irritatie, motorische onrust, geweldsuitbarsting en een delier, waarbij een persoon gedesoriënteerd, in de war en angstig kan zijn. Er is weinig bewijs voor een relatie tussen cannabis en agressie [9].

Vaak wordt verondersteld dat alcohol en cocaïne elkaar versterken en dat de combinatie ervan excessief agressief gedrag veroorzaakt. Er is echter zeer weinig wetenschappelijk bewijs dat het effect van deze combinatie groter is dan alcohol en cocaïne afzonderlijk [10]. De combinatie van alcohol en cocaïne zou wel resulteren in meer agressieve gedachten.

“We weten dat alcohol de boosdoener is van agressief gedrag in de uitgaanswijk bij ons in de gemeente. Toch zetten we niet in op het terugdringen van overmatig alcoholgebruik. Waarom niet? Dat weet ik eigenlijk niet.”

Andere risicofactoren die een rol spelen

Niet iedereen die alcohol drinkt wordt agressief. Het gebruik van middelen is een risicofactor voor het ontstaan van agressief gedrag in het uitgaanscircuit. Er zijn echter ook aan de persoon en de omgeving gerelateerde factoren die agressie in de hand werken. Welke factoren spelen er onder andere nog meer een rol? [2;8]

Individuele factoren:

- Provocatie en frustratie tijdens het uitgaan;
- Vermoeidheid;
- Het idee dat tijdens het uitgaan andere regels gelden dan in het dagelijkse leven waarbij vrijer, ongeremd of agressief gedrag eerder gepermitteerd wordt;
- Ruzie zoeken, het bewust opzoeken van conflicten vanwege een kick of machtsvertoon;
- Het bezit van, dreiging met of gebruik van een wapen - zoals een mes, pepperspray, vuurwapen of een gebroken glas - kan een agressieve of gespannen situatie doen escaleren. Een wapen kan, net als middelengebruik, drempelverlagend werken [11].

Omgevingsfactoren:

- De aanwezigheid van veel dronken personen in de uitgaansgelegenheid;
- Ongeremdheid en vrij gedrag in de omgeving, zoals grof taalgebruik, open seksueel contact en ruw gedrag zoals schreeuwen;
- Hoge temperatuur, drukte, harde muziek, weinig bewegingsvrijheid. In elkaars 'territorium' zitten kan agressie tot gevolg hebben;
- Ontbreken van sociale controle buiten de horecagelegenheid;
- Groepen die verschillen in cultuur en achtergrond komen bij elkaar, waarbij het gedrag van een andere groep verkeerd geïnterpreteerd kan worden.

Interventies om middelengerelateerde agressie te reduceren dienen niet alleen gericht te zijn op vermindering van het middelengebruik, maar ook op de context waarin gebruikt wordt en op andere risicofactoren gerelateerd aan de persoon en de omgeving [12].

Mogelijke interventies

In de wetenschappelijke literatuur en de praktijk zijn voorbeelden van interventies te vinden die zich richten op risicofactoren voor middelengerelateerde agressie. In navolging van recent Canadees onderzoek, beschrijven we interventies die zich richten op de alcoholconsumptie, gedrag van de bezoeker en het gedrag van het horecapersoneel om agressief gedrag in het uitgaansleven te beperken [2].

Alcoholconsumptie

De Nederlandse overheid streeft door middel van regulering na dat alcohol op een zo verantwoord mogelijke wijze verstrekt wordt met als doel de schadelijke effecten van alcoholgebruik zo veel mogelijk tegen te gaan. Twee voorbeelden daarvan zijn de wettelijke leeftijdsgrens voor het aanschaffen van alcohol en het verbod om door te schenken aan mensen die reeds onder invloed van alcohol zijn (Drank- en Horecawet, 2000; Wetboek van strafrecht, artikel 252). De nieuwe Drank- en Horecawet laat het toezicht hierop over aan gemeenten. Dit biedt een extra instrument om te werken aan een lagere alcoholconsumptie.

Gemeenten spelen nu al een belangrijke rol bij de aanpak van alcoholproblematiek. Diverse praktijkvoorbeelden laten zien dat een integraal beleid resultaat boekt: jongeren beginnen later met drinken en bewustwording neemt toe.

“De politie is alert op combigebruik in de horeca en op de tribune bij voetbalwedstrijden. De gemeente zet vooral in op de omgevingsfactoren, maar we willen snel werk maken van een alcoholmatigingsbeleid.”

Kennis van middelen en middelengebruik bij (potentiële) gebruikers en ouders is veelal minimaal. Door middel van homeparty's en reguliere ouderavonden op scholen of een bijeenkomst in een uitgaanslocatie kunnen ouders worden geïnformeerd. Scholen kunnen jongeren voorlichten over de gevaren van (gecombineerd) middelengebruik. Het is ook belangrijk contact te zoeken met jongeren in hun vrije tijd. Mede hierdoor ontstaat een eenduidig signaal op diverse leefgebieden. Het benaderen van jongeren op ontmoetingsplekken en in uitgaansgelegenheden is een manier om jongeren te bereiken. Een goed voorbeeld hiervan is Unity, een vrijwilligersproject voor en door jongeren over zo veilig mogelijk gebruik van middelen. Ook is er een website voor jongvolwassenen die middelen gebruiken tijdens het uitgaan. Op de site krijgen uitgaande jongeren informatie over de effecten en risico's van veel in het uitgaanscircuit gebruikte middelen en worden ze gestimuleerd zo veilig mogelijk te gebruiken en na te denken over hun gebruik.

Door registratie van middelengebruik bij geweldsincidenten ontstaat een beter beeld van het lokale probleem en de daders. Onder andere in de regio's IJsselland en Achterhoek krijgen jongeren die een proces-verbaal opgelegd kregen voor overtredingen in relatie tot middelengebruik in plaats van een reguliere Halt-afdoening een gerichte leerstraf in de vorm van een training. Eén van de doelen van de training is dat zowel de jongeren als hun ouders inzicht krijgen in de risico's en effecten van alcoholgebruik.

Gedrag horecapersoneel

Voor horecapersoneel zijn er trainingen voor verantwoord schenken, het signaleren van middelengebruik en voor het omgaan met personen onder invloed, agressie en geweld. Zo is er de training Barcode, waarin horecapersoneel kennis en vaardigheden leert voor het voorkomen van en omgaan met riskant middelengebruik. Het Trimbos-instituut en het Nationaal Instituut voor Gezondheidspreventie en Ziektepreventie hebben Barcode ontwikkeld, met advies van Koninklijke Horeca Nederland. BarVeilig is een specifiek preventieprogramma om agressie en geweld in cafés en clubs te voorkomen en te verminderen. Onderdeel is een training die aandacht besteedt aan het omgaan met beginnende agressie. Ook is er een handleiding ontwikkeld voor het maken van een inschatting in hoeverre de uitgaansomgeving het risico op agressie en geweld vergroot.

Een horecaondernemer mag een klant die zich schuldig maakt aan diefstal, vernieling, mishandeling of zich anderszins misdraagt in zijn zaak of op het terras de toegang tot de horecagelegenheid (inclusief het terras) weigeren met een horecaverbod. Het gaat daarbij om een privaatrechtelijke bevoegdheid van de horecaondernemer. Wanneer ondernemers zich organiseren, kan het collectief van ondernemers overtreders uit alle aangesloten zaken weren, ook al is de overtreding maar in één zaak gepleegd.

Nadat een horecaondernemer aangifte doet bij de politie gaat de procedure lopen. Een toetsingscommissie, bestaande uit een horecaondernemer en de wijkagent horeca, bekijkt of en voor welke duur iemand een horecaverbod krijgt opgelegd. Deze maatregel staat los van het strafrechtelijk verloop van de zaak. Uitgaansgebieden in onder andere Utrecht en Apeldoorn gebruiken dit instrument [collectieve horecaontzegging](#). Daarbij wordt gewerkt met een beveiligde website met notoire geweldplegers in het uitgaansleven.

Een goed [deurbeleid](#) helpt uitgaansgelegenheden eveneens bij het creëren van een prettige en veilige omgeving voor hun bezoekers. Daarbij gaat het ook om het optreden van beveiligingspersoneel richting bezoekers; niet confronterend en agressief, maar gericht op veiligheid en bescherming. In een horecaconvenant kunnen partijen afspraken maken over optreden tegen overmatig alcoholgebruik/middelengebruik in het uitgaanscircuit.

Gedrag van de bezoeker

Centraal hierbij staat communicatie over de boodschap dat agressief gedrag niet acceptabel is. Een voorbeeld hiervan zijn (collectieve) gedragsregels. Eenduidige gedragsregels en het consequent nalaven en handhaven van deze regels vormen een duidelijk signaal naar klanten dat overmatig drinken en agressief gedrag niet wordt getolereerd.

De Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan is een hulpmiddel voor lokale initiatieven op het gebied van veilig uitgaan waarin gemeente, politie en horeca samenwerken. De module Geweld vormt een aanvulling op de Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan (KVV) en kan tegelijk met de uitvoering van het plan van aanpak van de KVV worden uitgevoerd. Deze module biedt de mogelijkheid om de problemen op het specifieke gebied van uitgaansgeweld te analyseren en gericht aan te pakken. Het helpt om een verdiepingsslag te maken en biedt handvatten voor een gerichte aanpak. Koninklijke Horeca Nederland verzorgt de procesbegeleiding van de Kwaliteitsmeter Veilig Uitgaan.

Trimbos-instituut
Da Costakade 45
Postbus 725
3500 AS Utrecht

www.trimbos.nl
drs. L. (Lonneke) van Leeuwen

CCV
Jaarbeursplein 17
Postbus 14069
3508 SC Utrecht

www.hetccv.nl
mr. drs. F.F.F.M. (Floris) Faes

Reference List

1. Calafat A, Juan M: Health and safety problems in recreational nightlife in the Island of Mallorca. *International Journal of Drug Policy* 2004;15:157-162.
2. Graham K, Homel R: Raising the Bar. Preventing aggression in and around bars, pubs and clubs. Willan Publishing, 2008.
3. Bieleman B, Maarsingh H, Meijer G, Ten Den C: Aangeschoten wild : onderzoek naar jongeren, alcohol, drugs en agressie tijdens het uitgaan. Groningen, INTRAVAL, 1998.
4. Ives R, Ghelani P: Polydrug use (the use of drugs in combination): A brief review. *Drugs: Education, Prevention & Policy* 2006;13:225-232.
5. Trimbos-instituut: Folder Combi's en Mixen; 2005.
6. Gossop M, Manning V, Ridge G: Concurrent use of alcohol and cocaine: Differences in patterns of use and problems among users of crack cocaine and cocaine powder. *Alcohol and Alcoholism* 2006;41:121-125.
7. Hoaken PNS, Stewart SH: Drugs of abuse and the elicitation of human aggressive behavior. *Addictive Behaviors* 2003;28:1533-1554.
8. Lemmers L, Riper H, Cuijpers P: Alcohol en uitgaansgeweld. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid* 2005;60:395-410.
9. Boles SM, Miotto K: Substance and violence: A review of the literature. *Aggression & Violent Behavior* 2003;8:155-174.
10. Pennings EJM, Leccese AP, De Wolff FA: Effects of concurrent use of alcohol and cocaine. *Addiction* 2002;97:773-783.
11. Erpecum Iv: Van afzijdigheid naar betrokkenheid: preventieve strategieën tegen geweld. CCV / Ministerie van Justitie, 2005.
12. Verdurmen J, Abraham M, Planije M, Monshouwer K, Van Dorsselaer S, Schulten I, Bevers J, Vollebergh W: Alcoholgebruik en jongeren onder de 16 jaar. Utrecht, Trimbos-instituut, 2006.